

Robert Jakomin

In Memoriam

Janez Menart, Rudi Šeligo, Igor Torkar

Januarja so v večnost odšli trije pomembni slovenski književniki, priljubljeni pesnik in prevajalec Janez Menart, pisatelj, dramatik in neutrudni kulturnik Rudi Šeligo ter Igor Torkar, satirični vsestranski književnik. Opis njihovih življenjskih poti naj služi kot priznanje njihovim neprecenljivim prispevkom v slovensko kulturno zakladnico in kot potrditev, da z zapečatenjem svojega življenjskega opusa niso umrli, temveč so njihove ideje šele zares zaživele med nami.

Janez Menart

Janez Menart se je rodil 29. 9. 1929 v Mariboru. Po končani klasični gimnaziji v Ljubljani se je vpisal na Filozofsko fakulteto, kjer

Janez Menart (1929–2004)

je pri sedemindvajsetih letih diplomiral iz slovenskega jezika s književnostjo in iz primerjalne književnosti. Kot lektor, dramaturg in vodja lutkovnega oddelka je bil več let zaposlen pri Triglav filmu. V tem času se je poročil s predmetno učiteljico, slavistko Antonijo Jelenič. Nato se je nekaj časa preživiljal kot svobodni književnik, zatem se je zaposlil kot urednik, dramaturg in prevajalec pri RTV Ljubljana, v osemdesetih pa je uredniškoval pri Mladinski knjigi.

Njegovo zgodnje umetniško ustvarjanje je zaznamovano z intimizmom povojnih pesnikov. *Pesmi štirih* (1953), ki jih je izdal skupaj s Pavčkom, Zlobcem in Kovičem, pomenijo konec t. i. obdobja graditeljstva in družbeno angažirane poezije. Z zbirko *Prva jesen* (1955) je svoj intimizem navezal na klasično romantično izročilo. Zelo velik odmev pri bralcih je doživel s svojo tretjo pesniško zbirko *Časopisni stihi* (1960), v kateri izstopa verističen prikaz eksistencialnih stisk malega človeka.

Čeprav se je s slednjo zbirko najbolj približal zmernemu modernizmu, je kljub temu ohranil zvestobo tradicionalno oblikovani poeziji, ki jo je potrdil tudi v naslednjih zbirkah *Semafori mladosti* (1963) in *Pesmih o naših dneh* (1973). Z aktualno tematiko in tradicionalno obliko si je znal pridobiti in obdržati množičnega bralca. Bil je zmerom na najvišji ravni, brez kvaliternih nihanj in iz zbirke v zbirko bolj odmeven, meni njegov prijatelj in sodobnik Ciril Zlobec. Menartov lirični izraz izhaja iz mnogoterih prvin, domoljubnih, eksistencialnih, romantičnih, verističnih,

kar se najvidneje odraža v zbirki *Pod kužnim znamenjem* (1977).

Epiki se je približal z epsko-lirsko zbirko *Bela pravljica* (1963) s prevladujočo sodobno tematiko in poudarjenim sentimentalizmom, še več epskih prvin pa srečamo v *Srednjeveških baladah* (1973) in *Srednjeveških pridigah in baladah* (1990). V barvitih zgodbah pesnik zajema pretežno iz slovenske zgodovine, pripovedujoč o človeških vrlinah in slabostih.

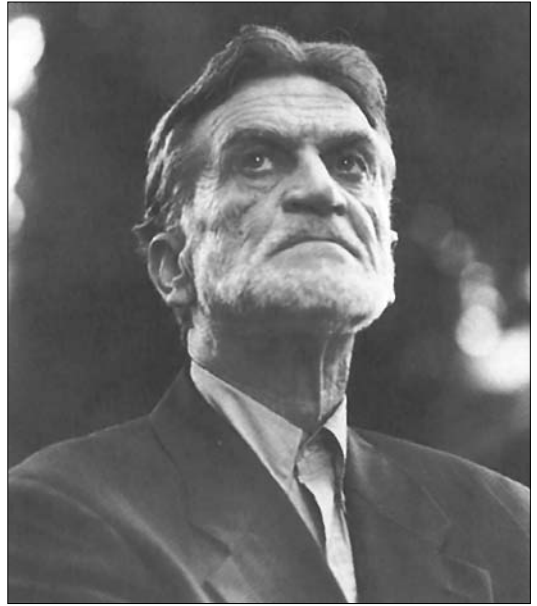
V mladostnih pesmih izraža pesnik oddaljitev od vere in »politično zavednost« (npr. v zbadljivi variaciji Angiolierijeve pesmi Če bil bi), ki pa se ji sam v zrelih letih čudi. Njegovo religiozno iskanje in odpor ateizmu sta očitna v zbirki *Pod Kužnim znamenjem*. Toda kljub močni želji po spoznanju Boga mu ga z razumom ne uspe dojeti, slepi veri pa se upre.

Za svoje delo je prejel številne nagrade, med drugim nagrado Društva slovenskih književnikov za knjigo *Časopisni stihi*, Sovretovo nagrado za prepesnitve Roberta Burnsa in lorda Byrona (1975), Prešernovo nagrado za pesniške zbirke in prevode (1979) in Sovretovo nagrado za *Zbrano delo Françoisa Villona* (1988). Leta 1983 je bil izvoljen za izrednega člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti, čez štiri leta pa za rednega.

Živost in občečloveško veljavnost Menartove poezije potrjujejo prevodi posamičnih pesmi v kakih 25 jezikov, v samostojnih izdajah pa so njegovi prevodi izšli v hrvaščini, srbsčini, makedonščini, italijanščini in ruščini.

Rudi Šeligo

Rudi Šeligo je bil rojen 14. 5. 1935 na Sušaku pri Reki v uradniški družini. Po preselitvi na Jesenice je tam končal osnovno šolo in začel s šolanjem na gimnaziji. V pristnem navdušenju nad delavskim razredom se je šestnajstleten zaposlil kot nekvalificiran delavec v železarni na Jesenicah, kjer pa ni zdržal. Po maturi na tolminskem učiteljsčju je v Ljubljani doštudiral filozofijo in psihologijo. Za-

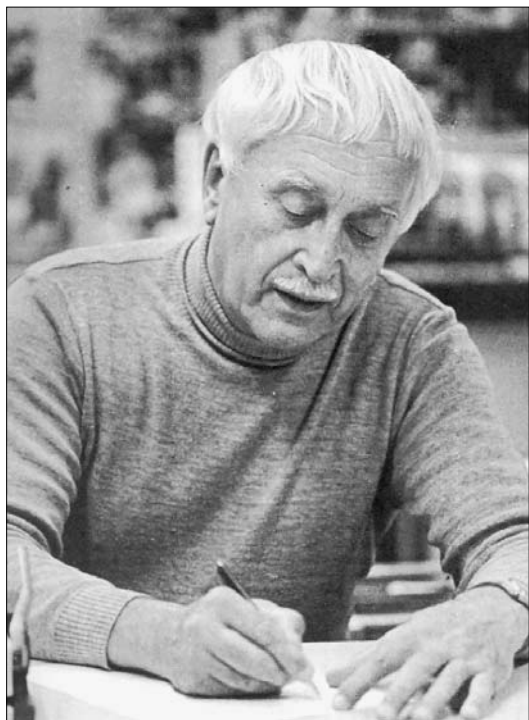

Rudi Šeligo (1935–2004)

poslil se je kot industrijski sociolog, nato pa je vse do 90. let predaval statistiko na Višji šoli za organizacijo dela v Kranju.

V prvem obdobju ustvarjanja je objavljал kratko prozo pretežno ekspresionističnega značaja s prvinami nadrealizma, kot sta v *Perspektivah* izhajajoča novela *Kamen* (1960) in kratki roman iz zidarskega življenja *Stolp* (1966). V drugem ustvarjalnem obdobju se je naslonil na Husserlovo fenomenologijo in vzore francoskega novega romana, opustivši razčlenjevanje človekove duševnosti v korist opisovanja čutno dojemljivega. Šeligo je zlasti s kratkim romanom oziroma novelo *Triptih Agate Schwarzkobler* (1968), v kateri z značilno uporabo reizma opozarja na popredmetenost zunanjega sveta, uveljavil nove standarde sodobnega pripovedništva.

Med drugimi proznimi deli je napisal še zbirki novel *Poganstvo* (1973) in roman *Rahel stik* (1975), v katerih so izražene eksistencialne stiske sodobnega človeka, uveljavljati pa se začnejo tudi groteskni in satirični elementi, ki pridejo posebej do izraza v romanu *Demoni*

Igor Torkar (1913–2004)

slavja (1997). Šeligo je s svojo prozo je prispeval odločilne inovacije, tako z nekonvencionalno tematiko kot tudi z izjemnim in izvirnim slogom, kakršnega slovenska književnost dotlej ni poznala.

V njegovi prvi drami *Kdor skak tisti hlap* (1973) se prepletata avantgardistično in ludistično obravnavana stvarnost z iracionalnim odmikom v kozmično mistično. Napisal je med drugim še drame *Lepa Vida - Čarovnica iz Zgornje Davče* (1978), *Svatba* (1984), *Ana - Svetloba in seme* (1984), *Volčji čas ljubezni* (1988) in *Razveza - Kamenje bi zagorelo* (2001). Pri pisanju svojih dram je, kot je večkrat poudaril, sledil pravilom, ki jih je uveljavil dramatik Harold Pinter.

V poznejših tekstih se je oddaljil od strogega deskripcionizma. Vrhunec njegovega zadnjega ustvarjalnega obdobja je nedvomno s kresnikom nagrajeni roman *Izgubljeni sveženj* (2002), ki pripoveduje tri zgodbe o dvo-

mečih Tomažih, iščočih resnico o treh poslednjih stvareh. Z romanom je le še potrdil svojo religiozno odprtost in radovednost, ki ga je vodila v njegovem življenjskem iskanju. Bil je, kot pravi njegov prijatelj Andrej Inkret, eden izmed redkih ljudi, ki je znal tudi poslušati, ne pa samo pribijati svojo resnico.

Pomembno je tudi njegovo uredniško delo. Sourejal je Revijo 57 in Perspektive, bil glavni urednik Problemov in knjižne zbirke Znamenja pri založbi Obzorja v Mariboru ter do zadnjega sodeloval pri Novi reviji. Kot predsednik Društva slovenskih pisateljev je v letih od 1987 do 1991 je pomembno sodeloval pri slovenski demokratizaciji in osamosvajanju. Društvo je tedaj izdalo pisateljsko ustavo, ki je služilo kot podlaga slovenski državni ustavi. Leta 2000 se je vključil v Bajukovo vlado kot minister za kulturo in pripravil slovenski nacionalni program, ki pa po povratku levece na oblast žal ni zaživel.

Leta 1989 je prejel Prešernovo nagrado za dramska in prozna dela, od leta 2001 pa je bil izredni član SAZU-ja. Po Šeligovih delih so se zgledovale cele generacije, danes pa so njegova besedila že postala moderna klasika, ki se je znašla v učbenikih, služila za filmske upodobitve, *Triptih Agate Schwarzkobler* pa je bil preveden tudi v vrsto tujih jezikov.

Igor Torkar

Igor Torkar, s pravim imenom Boris Fakin, se je rodil 13. 10. 1913 v Kostanjevici na Krasu. Po diplomu iz kemije se je pridružil skupini, ki se je zbirala okrog študentskega časopisa *1551*, ob začetku 2. svetovne vojne se je pridružil OF, leta 1943 pa je bil aretiran in interniran v Dachau. Po vojni je bil na montiranem dachavskem procesu obsojen na 8 let strogega zapora. Čeprav je bil po treh letih izpuščen z dvoletno prepovedjo objavljanja, je krivična sodba korenito zaznamovalo njegovo umetniško ustvarjanje.

Satirične sonete je pisal že pred vojno (*Blazni Kronos*), svoja taboriščna doživetja je opisal v pesnitvah *Kurent* (1946) in *Jetniški soneti* (1974), po vojni pa se je posvetil še dramatiki. Njegova zgodnja dramatika zajema snov iz partizanstva, v poznejših delih pa je skušal prikazati moralne dileme ljudi vojnega časa (npr. leta 1963 v *Pisani žogi*). Sentimentalno-humanistični odnos se kaže tudi v drami *Delirij* (1958), preobrat pa pomeni realistično zasnovana drama *Pozabljeni ljudje* (1959).

V njegovi poeziji je značilna stalnica satirično-parodični in ironično-kritični odnos do realnosti ter aktualnih političnih dogodkov. Kot pripovednik se je uveljavil z romanisirano spominsko-esejistično prozo, kot sta *Deseti bratje* (1979) in *Umiranje na* (1984) obroke, eno najbolj pretresljivih del o dachavskih procesih. V njem uporablja tehniko kolaža s pogostim menjavanjem pripovedne perspektive in vpletanjem zgodovinske refleksije in razmišljanj o razmerju med posameznikom in totalitarno močjo.

Torkar je tudi eden od začetnikov izvirne slovenske televizijske igre. Sestavil je igre *Študentska soba*, *Balada o taščici* in *Čednost v dolini Šentflorjanski*. Prejel je številna priznanja, med drugim leta 1999 najvišje državno priz-

nanje zlati častni znak svobode RS za življenjski literarni opus in zvestobo slovenstvu.

Sklep

»Res črn dan za slovensko kulturo,« je ti stega januarskega dne marsikdo dejal. Pa vendar - morda črn za nas živeče, ki nam ni nikdar dovolj drobcev onstranske Resnice, kakršno so prek leposlovja med nas trosili omenjeni trije umetniki. Vsekakor bi si želeli, da bi Menartu pred smrtjo uspelo dokončati še zadnjo pesniško zbirko, da bi Šeligo v kakšnem prihodnjem romanu vendarle našel izgubljeni sveženj in da bi Torkarju še s kakšno izvirno igro uspelo poživiti šepajočo domačo televizijsko produkcijo.

Toda za njih smrt le ni nastopila na tako brezupno črn dan - kajti naposled so izbojevali svoj tuzemski boj in se iz »oči v oči« srečali s tako želeno Resnico. Menart se je končno razbremenil svinčene tesnobe, ali je onstran groba sonce ali večna tema, Šeligo je naposled lahko prebral vrstice izgubljenega sveženja, Torkarjevo umiranje na obroke pa se je preobrnilo v celovitost večnega življenja. Zatorej si namesto žalovanja za njimi raje spoštljivo ogledimo odlomke iz njihovih del, ki razkrivajo njihov pogled na svet in iskanje večnega.